

Το ίστατο ρωμαϊκό κομπινάτους, το βυζαντινό ιμπέριουμ και η *rex Americana*, συνιστούν επίσης ορισμένες μορφές κρατικής οργάνωσης που έχουν ως βασικά ενδιαφέροντα την εξυπηρέτηση συμφερόντων και σκοπών της ισχυρής μειοψηφίας που όμως θα πρέπει να δείχνονται και να παρουσιάζονται ως συμφέροντα ολόκληρης της κοινωνίας και επίσης να φαίνεται ότι υπακούουν σε ορισμένες αρχές και αξίες ηθικής αρτιότητας. Και από εδώ αρχίζει ολόκληρο το σύγχρονο δράμα των κοινωνιών του ανθρώπινου όντος. Πως είναι δυνατόν να συγκεραστούν πειστικά αυτοί οι δύο αντιτιθέμενοι στόχοι. Πως θα γίνει όχι να πιστέψουν αλλά να ενστερνιστούν οι δουλοπάροικοι ή οι κολλήγοι ότι οι δικοί τους όροι ζωής είναι ταυτόσιμοι με τους όρους των συγκλητικών ή των φεουδαρχών ή και των βιομηχάνων και πως η ευδαιμονία των μεν είναι η συνέπεια των δε.

Για να επιτευχθεί ο συγκερασμός και ναδειχθεί η αδήριτη ενότητα του κοινωνικού συνόλου επιστρατεύτηκε η επιστήμη, η φιλοσοφία, ακόμα και η χριστιανική δογματική, πέρα από τη βία, τον αποκλεισμό και τον απομονωτισμό του αντιρρησία ή της διαφωνούσας μειοψηφίας.

Ο συντονισμός ολόκληρου αυτού του κολοσσιαίου εγχειρήματος ανατέθηκε στο κράτος. Ένα είδος κοινωνικής οργάνωσης διαφορετικής από όλες τις άλλες που ειδικά μετά την βιομηχανική Επανάσταση μετατράπηκε σε δεσποζουσα εξουσία. Ο τρόπος με τον οποίο αυτή η οργάνωση θα τοποθετείτο στην κοινωνία χωρίς να τις προκαλέσει ρήγματα όρισε και τις διάφορες μορφές των πολιτευμάτων. Αποφεύγοντας την περιήγηση στις μοναρχίες, τις απολυταρχίες και τις τυρανικές δικτατορίες, εδώ θα επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον στο πολίτευμα της συνταγματικής δημοκρατίας. Οι κρατικές δομές της αυτοκρατορίας ή του απολυταρχικού κράτους ως απλά μορφώματα επιβολής εξουσίας είναι διαφορετικές συγκρινόμενες με τις δομές της συνταγματικής δημοκρατίας. Αν στις πρώτες, οι ανώτερες τάξεις στηρίζονταν εν μέρει στρατιωτικά στους νέους άντρες των κατώτερων τάξεων, στις δεύτερες οι δομές αλληλεξάρτησης ολόκληρης της κοινωνίας είναι τόσο αναγκαίες που ακόμα αναπτύσσουν διαδικασίες πυκνωσης και εμβάθυνσης. Όχι μόνο στον στρατιωτικό τομέα αλλά κυρίως στον οικονομικό και πολιτικό ο πλούτος και η αναπαραγωγή των ανώτερων τάξεων εξαρτάται από την διάθεση κατανάλωσης και εργασίας των ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων. Αυτή η μέγιστη διαφορά ποιότητας εισέφερε τα στοιχεία που απαιτούνται για την εμφάνιση ενός νέου ιστορικού κύκλου. Κύκλου ο οποίος στηρίζεται στην πειθώ, στην ιδεολογία και στην συνεργασία των κοινωνικών ομάδων και όχι στην βία και στην ακύρωση της ανθρώπινης ζωής όπως ίσχυε μέχρι τις βιομηχανικές επαναστάσεις. Να θυμήσω μόνο εδώ ότι ο "βάσαλος" κατά τη μεσαιωνική φεουδαρχία ήταν ο ιπότης που ο ηγεμόνας του είχε δικαίωμα ακόμα και επί της ζωής του αλλά και της ζωής της οικογενείας του. Η έλλειψη δομών αλληλεξάρτησης μέχρι τον 17ο αιώνα είχε ασφαλώς αντίκτυπο και στις επιστήμες. Πέραν των λίγων μαθηματικών και της φυσικής που αναζωπυρώθηκαν κατά την Αναγέννηση, οι ανθρωπιστικές επιστήμες δεν είχαν γνωρίσει καμία εξέλιξη ούτε πρωτοτυπία πέραν της σχολαστικής του αριστοτελισμού που προκλήθηκε από την καθολική εκκλησία με την δύναμη των Ελλήνων, Αράβων και άλλων ανατολικών.

Η μεταφορά του ενδιαφέροντος από την αναζήτηση των νόμων του ηλιακού συστήματος και των νόμων που διέπουν την φυσική σύσταση, στο ανθρώπινο ον , στα δημιουργήματα του και στις κοινωνίες του, είχε ξανασυμβεί για άλλη μία φορά πριν από δύο χιλιάδες χρόνια με την επανάσταση της λογικής του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα, των Στωϊκών και των Επικούρειων, στην Ελλάδα των φώτων.

Εκτός όλων των άλλων η Πόλη / Κράτος έδωσε τη θέση της στο Έθνος / Κράτος. Η πρώτη δημοκρατία διαδέχθηκε τις τυρανίες που δέσποζαν πριν τον έκτο αιώνα π.Χ, ενώ η συνταγματική δημοκρατία διαδέχθηκε το απολυταρχικό κράτος και τις αυτοκρατορίες.

Στις βιομηχανικές αλλά και μεταβιομηχανικές κοινωνίες η πειθώς, η ιδεολογία, οι αξίες και η νομιμότητα, αποτέλεσαν μία δέσμη εύκαμπτη μεν αυστηρότατη δε με την οποία επιχειρήθηκε να φανεί ότι τα συμφέροντα των ολίγων ιστορικά προνομοιούχων ταυτίζονταν με τα συμφέροντα των πολλών στα πλαίσια του ίδιου έθνους. Οι κοινωνικοί μηχανισμοί που λειτουργούσαν ως θεσμοί που ανέλαβαν να φέρουν σε πέρας το έργο αυτό ήταν το κράτος και οι ιδεολογικοί του άξονες. Η εκπαίδευση, τα μήντια, τα κόμματα, οι εφημερίδες, τα εκδιδόμενα βιβλία, κλπ, προωθούσαν τα ανάτυπα των αξιών και όχι τις ίδιες τις αξίες που κατοχύρωναν την κοινωνική ενότητα, την προόδο, την κοινωνική και εργασιακή γαλήνη, και άλλα σχετικά, στήνοντας στην ουσία ένα πλαίσιο αφηρημένων ιδεών που όποιος το υπερέβαινε ετίθετο αυτομάτως εκτός της κοινωνικής νομιμότητας.

Όλο αυτό ως ιστορικό σύναλμα λειτούργησε αποδοτικά έως και τις πρώτες δεκαετίες μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Από τότε που τα λαμπρά μυαλά των επιστημόνων εξέλιξαν την υπολογιστική τεχνολογία στο έπακρο και από τότε που η πολυπλοκότητα διαχείρισης των επιχειρήσεων πήρε παγκόσμιες διαστάσεις, από τότε δηλαδή που το πεδίο αναφοράς έφυγε από τα όρια του έθνους και εντοπίστηκε σε ολόκληρη την υφήλιο, μία νέα μορφή κοινωνικής οργάνωσης και κρατικής σύνθεσης έκαναν την εμφάνιση τους ή αρχίζουν σταθερά να εμπαιδώνονται κυρίως στις προηγμένες τεχνολογικά χώρες οι οποίες εν παρόδω δεν ξεπερνούν τις δέκα σ' ολόκληρο τον πλανήτη.

Οι κοινωνίες αυτών των περιορισμένων πλην ισχυρών χωρών μετασχηματίζονται ταχύτατα χωρίς όμως να οικοδομούν παράλληλα νέα συστήματα αξιών για τους ανθρώπους τους αλλά υπακούοντας στην άλικη λογική του συμφέροντος και του κέρδους των ολιγάριθμων πλην ισχυρότατων τμημάτων τους.

Θα μπορούσε να πει καείς πως στις προηγμένες κοινωνίες η κοινωνική μόχλευση και κινητικότητα είναι ισχυρά στοιχεία που υπονομεύουν την παραδοσιακή διαίρεση των κλειστών τάξεων. Οι πόρτες είναι ανοικτές σε όσους έχουν την μαθησιακή ικανότητα να καρπωθούν τις γνώσεις που οδηγούν στην κοινωνική ανύψωση. Δηλαδή η καταγωγή και κοινωνική «σειρά» υπονομεύονται. Όσοι δεν διαθέτουν τη δύναμη της μάθησης, και τη βούληση για επιτυχία, όσοι δηλαδή είναι κάτοικοι των χωρών που υστερούν αναπτυξιακά, έστω και αν βρίσκονται στις προηγμένες χώρες δεν θα μετακινηθούν ποτέ στην κλίμακα της κοινωνικής κατάταξης. Η δημοκρατικοποίηση των γνωστικών εργαλείων που επετεύχθη μέσω του Διαδικτύου, έχει φέρει τον υλικό παράγοντα σε δεύτερο πλάνο γι' αυτόν που έχει τις νοητικές ικανότητες να ενταχθεί επιτυχώς στην οικονομία της γνώσης, εκεί δηλαδή όπου οι υπεραξίες είναι πολύ υψηλές.

Όμως απ' την συνολική πλανητική σκοπιά τίποτα απ' όλα αυτά δεν μπορεί αν γίνει αποδεκτό ως κανόνας. Γιατί αν αναλογιστεί κανείς πως ένα δις άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο ύδωρ άλλοι τόσοι σε ηλεκτρική ενέργεια και άλλοι τόσοι βρίσκονται σε καταστάσεις πολεμικών διενέξεων ή προετοιμασίας τέτοιων διενέξεων, τότε για ποια κοινωνία της γνώσης μπορούμε να μιλάμε ή να προσδοκούμε τα οφέλη της. Κατά συνέπεια οι αντιθέσεις δεν αναζητούνται πλέον σε επίπεδο εθνικής περιχαράκωσης αλλά προσδιορίζονται σε παγκόσμια κλίμακα και ιδιαίτερα σε περιοχές του κόσμου όπου υπάρχει οικονομικό ενδιαφέρον.

Στις προηγμένες περιοχές του πλανήτη συνεπώς δεν υπάρχει καμμία ανάγκη το κράτος να πείσει την πλειοψηφία ότι αυτός ο ισχύον τρόπος διακυβέρνησης είναι ορθός και αναγκαίος. Οι πολίτες είναι εξ' εμπειρίας πεπεισμένοι ότι το δικό τους κράτος και η δική τους κοινωνία βρίσκεται στη καλύτερη δυνατή θέση συγκρινόμενη με εκείνη όλων των άλλων η θέση των οποίων βαίνει συνεχώς προς το χειρότερο. Μη έχοντας την ικανότητα και τη συνείδηση να αντιληφθούν ότι η δική τους δράση η δράση του δικού τους κράτους είναι εκείνος ο παράγοντας που επιδεινώνει την θέση όλων των άλλων απολαμβάνουν τα προνόμια της παγκόσμιας δομής, βεβαιώνοντας τους εαυτούς τους ότι όλοι οι άλλοι είναι κατώτερης νοητικής ικανότητας σε τελευταία ανάλυση.

Αυτό το θέμα είναι επίμαχο στο δημόσιο διάλογο των διανοητών των προηγμένων χωρών. Από την ουμανιστική πλευρά των αξιών έχουν δίκαιο όσοι υποστηρίζουν ότι ο κόσμος θα πρέπει να απολαύσει δικαιοσύνη και περισσότερη ισότητα ευκαιριών. Από την πλευρά όμως των συμφερόντων αναπαραγωγής της ισχύουσας ισορροπίας και της διακράτησης των προνομίων τα πράγματα φαίνονται διαφορετικά. Είναι κοινωνικά ορθό να υπάρχουν οι συνθήκες αυτές και όχι άλλες γιατί τα οργανωτικά κοινωνικά σχήματα των προηγμένων χωρών είναι τα καταλληλότερα και τα ευνοϊκότερα για να αναπτυχθούν οι τεχνολογίες, να προαχθεί η γνώση και τα συστήματα διοίκησης που κάποια μέρα θα διαχυθούν σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Διαφορετικά μία ισορροπία προς τα κάτω και μία μείωση της ευημερίας

προς όφελος των υπανάπτυκτων χωρών θα αναχαιτίζει την τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο και θα απελευθερώνει χαστικές διαδικασίες διενέξεων και συγκρούσεων.

Όποια θέση από τις δύο και αν προτιμήσει κανείς δεν μπορεί να είναι παρά μόνο και μοναδικά υποκειμενική. Η ιστορία έχει δώσει την δική της απάντηση και είναι άτεγκτη και αυστηρή. Η πρόοδος της ανθρωπότητας βασίστηκε σε θυσίες εκατομμυρίων και σε εκατόμβες νεκρών αμαθών και δυστυχισμένων ανθρώπων των υπανάπτυκτων χωρών. Είτε σε περιόδους ειρήνης είτε σε περιόδους πολέμου. Δυστυχώς ή ευτυχώς όπως και στη φύση έτσι και στις κοινωνίες οι δομές ύπαρξης είναι ιεραρχικές.

Εκείνο όμως που θα έπρεπε να είχαν διασφαλίσει οι κοινωνίες, γιατί είναι κοινωνίες ανθρώπων, είναι το γεγονός ότι οι ιεραρχίες δεν θα έπρεπε να συγκροτούνται με βάση την δύναμη της ισχύος αλλά με βάση τη δύναμη της αξίας και των σκοπών του ανθρώπινου όντος. Γιατί από την κυκλική σκοπία της ιστορικής εξέλιξης, η Δύση είταν κάποτε στην πλευρά του σκοτεινού φάσματος της προόδου ενώ η Ανατολή στην φωτεινή. Και όπως φαίνεται τον κλυκλικό τροχό της ιστορίας κανείς δεν μπορεί να τον σταματήσει.

Θάνος Κουρματζής

Οικονομολόγος / Στατιστικός / Συγγραφέας